

# DENDROLOGIA BIBLICA. STUDIUM EKOLINGWISTYCZNE

Kamilla Termińska

Motto: \*

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, ששם חסד  
בעולם כלום נמצא בו קדושת טובות ואקלמות טובים  
להיות בהם בני אדם.

Błogosławiony jesteś ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, że w jego świecie nie brakuje niczego i stworzył na nim stworzenia dobre i dobre drzewa, aby cieszyć nimi ludzi. /za: *Almanach żydowski* 5769 (2008-2009) red. Bella Szwarzman-Czrnota. Warszawa 2008. s.177/

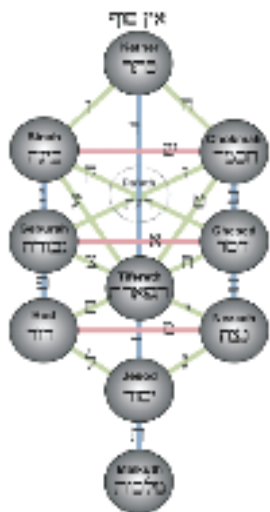
Na obrzeżach hegemonistycznego dyskursu komercji, lęku i władzy dzisiejszej Europy, pleni się i rozrasta „zielona mowa”<sup>1</sup> wrastająca w głębokie pokłady religii, w których szacunek do życia i poczucie wspólnoty losów wszelkich istot żywych są wpisane w samo jądro ich doktryny. Pojmując globalizację jako przede wszystkim dynamizm, wymianę i oswajanie idei, pragnę zwrócić uwagę na budyzm, hinduizm, szintoizm, szamanizm, taoizm, lecz także dawne religie Celtów i Słowian, które – często przetopione w wielkim tyglu New Age’u – promieniują świadomością ekologiczną i nasączają nią zdroworozsądkowy, spragmatyzowany dyskurs codzienności. Świadomość ta wiąże się z coraz powszechniejszą wiedzą o zagrożeniach (dziura ozonowa, globalne ocieplenie, przeludnienie i brak żywności ubogiego Południa oraz jej nadmiar na bogatej Północy, niemożność

\*

Odczytanie fonetyczne: Baruh atta Haszem Elohejnu, meleh haalam, Szelo hissir beolamo kelum uwara wo berijjot towot we ijlanot towim lehannot bahem benej Adam.

<sup>1</sup> Postulowany już w połowie ubiegłego wieku dyskurs ekologiczny, przedarwszy się do obiegu medialnego, stał się na tyle wyrazisty, że zwrócił uwagę lingwistów i dał początki nowej, interdyscyplinarnej gałęzi językoznawstwa, tzw. ekolingwistyki, która już w chwili obecnej dokonała wewnętrznych podziałów. Dwie, najbardziej znane pozycje dotyczące zielonej mowy jako dyskursu ekologicznego/ o ekologii: Harré R., Brockmeier J., Mühlhäusler P., *Greenspeak. A study of Environmental Discourse*, London - New Dehli 1999.; Mühlhäusler P., *Language of Environment, Environment of Language. A course in Ecolinguistics*, London 2003. Znakomite wprowadzenie in nuce interesującego mnie zagadnienia jest, będące swoistym przewodnikiem i poradnikiem bibliograficznym, studium dr Magdaleny Steciag z Uniwersytetu Zielonogórskiego: *Ekologia lingwistyczna, czyli krytyczny nurt w ekolingwistyce* [ined.]. Za udostępnienie tego tekstu serdecznie Autorce dziękuję. Por. też Wysockańska W., *Ekologia języka jako dyscyplina heterogenicznego opisu języka*. BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ POLONAISE DE LINGUISTIQUE, fasc. LV, 1999  
ISSN 0032-3802 [http://www.mimuw.edu.pl/polszczyzna/PTJ/b-WUW/55/03-wy-socz.pdf]

okiełznania energii jądrowej, wymieranie wielu gatunków zwierząt etc.) zgotowanych przez człowieka dla wszystkich mieszkańców Ziemi. Biorąc na siebie brzemień odpowiedzialności, winniśmy jednocześnie zwrócić uwagę na istnienie enklaw ekologicznego zdrowia, na istnienie języka, w którym tęcza jest znakiem przymierza między Bogiem i wszystkimi żyjącymi istotami, na społeczność, której członek, widząc po raz pierwszy kwitnące drzewo, wypowiada błogostawieństwo będące mottem mojego artykułu.



Ryc. 1. Drzewo sefirotyczne Kabały  
Fig. 1. Sefirotic Tree in Kabbalah

Pierwsza Sefira - Najwyższa korona Bóstwa - *Kefer Elion* reprezentuje najwyższy poziom, na którym ludzki umysł może wyobrazić sobie Boga - *Ajn* - *Nicość*. Dwie następne sefiroy: Mądrość i Zrozumienie - *Chochma* i *Bina* zawierają platońskie idealne kształty wszystkich stworzonych rzeczy oraz nie mające odpowiedzi pytania o istotę Boga. Jego imieniem staje się *Kto?* - *Mi?*. Następne odpowiadają sześciu dniom stworzenia znanym z otwierającego *Torę* *Pematy* o stworzeniu - *Maase Bereszit*. *Malchut* jest ziemskim światem nasączonym boskością, żywiącym się nią, tak jak liście sokami płynącymi z korzeni. Dwadzieścia dwie ścieżki łączące poszczególne sefirot przypominają o tworzywie bytu - dwudziestu dwu literach alfabetu. Wielkie drzewo boskiej energii znajduje odbicie w małym drzewie - człowieku, w którym również istnieje 10 sefirot, mogących połączyć się z kosmicznymi tworząc doskonałą harmonię, którą kabała nazywa „szczepem”.

Powstała najprawdopodobniej wraz z pojawieniem się samej kabały w średniowieczu, przepastna metafizyka Boga - Drzewa, w samym tekście biblijnym jest bardzo słabo reprezentowana, mimo iż „wzmianki dendrologiczne” pojawiają się stosunkowo często na jego kartach. Tylko dwukrotnie, w księdze *Ozeasza* Bóg mówi o sobie jako o drzewie i to nie wprost. Raz porównuje się do drzewa: *Ja jestem jak cyprys zielony i Mnie [Efraim KT] zawdzięcza swój owoc. [Oz 14,9]*<sup>2</sup>, drugi raz symbolicznym drzewem jest zarówno odnowiony Izrael, jak i On sam,

<sup>2</sup> Przy przywoływaniu cytatów korzystam z wydania: Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. [biblia2000@thfac.poznan.pl](mailto:biblia2000@thfac.poznan.pl). Konieczne wyjaśnienia interpoluję w cytatach sygnując własnymi inicjałami.

w którego cieniu można się schronić: *Stanę się jakby rosą dla Izraela, / tak że rozkwitnie jak lilia / i jak topola rozpuści korzenie. / Rozwiną się jego latorośle, / będzie wspaniały jak drzewo oliwne, / woń jego będzie jak woń Libanu. / I wrócą znowu, by usiąść w mym cieniu, / i zboża uprawiać będą, / winnice sadyż, których sława / będzie tak wielka, jak wina libańskiego.* [Oz 14,6-8]

Bóg przedstawiany jest natomiast często w Biblii jako Wielki Ogrodnik zakładający ogrody, sadzący i przesadzający drzewa i winnice, opiekujący się nimi i szepięcy je.

W drugim, tzw. jahwistycznym opisie stworzenia świata Bóg jest założycielem rajskiego ogrodu: *A zasadziwszy ogród w Eden na wschodzie, Pan Bóg umieścił tam człowieka, którego ulepił. Na rozkaz Pana Boga wyrosły z gleby wszelkie drzewa miłe z wyglądu i smaczny owoc rodzące oraz drzewo życia w środku tego ogrodu i drzewo poznania dobra i zła.* [Rdz 2,8] Te dwa mityczne drzewa i zerwany przez kobietę owoc jednego z nich są ośrodkiem dramatu, do którego odwołują się teologiczne, filozoficzne i kulturoznawcze interpretacje zasadniczych momentów ludzkiej egzystencji: pochodzenia zła, cierpienia i śmierci w stworzonym przez Boga „najlepszym ze światów”, wolnej woli, seksualności i wstydu, grzechu, ludzkiej nienasyconej i – można powiedzieć – rewolucyjnej natury, stosunku do ziemi i jej tworów, kultury. Dziesiątki interpretacji wiążą Drzewo Życia, rosnące również w, opisanym w Apokalipsie Janowej, eschatonie Niebiańskiej Jerozolimie z nieśmiertelnością i odzyskaniem na końcu czasów Rajem: *I ukazał mi rzekę wody życia, lśniąca jak kryształ, wypływająca z tronu Boga i Baranka. / Pomiędzy rynkiem Miasta a rzeką, / po obu brzegach, / drzewo życia, rodzące dwanaście owoców – / wydające swój owoc każdego miesiąca – / a liście drzewa [służą] do leczenia narodów.* [Ap 22,1-2] Można powiedzieć, że symbol drzewa pojawia się na samym początku i samym końcu żydowsko-chrześcijańskiej Księgi. 'Ec Hayym – *Drzewo życia* jest upostaciowione przez menorę – świątynny świecznik o siedmiu „gałęziach” – powszechnie znany symbol judaizmu i godło państwa Izrael. Drzewo życia pojawia się ono jeszcze czterokrotnie w Księdze Przysłów, gdzie występuje jako atrybut mądrości *Dla tego, co strzeże jej [Mądrości – KT], drzewem jest życia, a kto się jej trzyma – szczęśliwy.* [Prz 3,18], czystej, niezakłóconej komunikacji: *Drzewem życia jest język łagodny, złamaniem na duchu – przewrotny.* [Prz 15,4] i ukoronowaniem godziwego życia: *Drzewo życia – owocem prawego, człowiek mądry ludzi zjednywa.* [Prz 11,30].

Bóg troszczy się o swoje drzewa. *Drzewa Pana mają wody do syta, / cedry Libanu, które zasadził. / Tam ptactwo zakłada gniazda, / na cyprysach są domy bocianów.* [Ps 14,13] Troszczy się też o człowieka. אֲדָמָה כְּעֵץ הַחַיִּים – Człowiek jest polnym drzewem [Powt 20,19].<sup>3</sup> Ono jest najdoskonalszym przedstawicielem roślin, on – zwierząt, szczytem drabiny stworzeń. Oboje mają wyprostowaną postawę. I chociaż drzewo zapuszcza korzenie w ziemię, do której – tak jak i człowiek – powróci i całe swe życie spędza na jednym miejscu, a ludzie są ruchliwi i bezustannie się przenoszą, sadzonki i ziarna mogą wędrować i zajmować coraz to nowe terytoria. Ono wydaje owoce, on również jest twórczy, a owoc

<sup>3</sup> Liczne interpretacje tego fragmentu, v. np. Jelito J., *Drzewo rajskie*. W: *Przegląd Teologiczny* 8 (1927), s. 394-405.



jego pracy służy innym. Piękne, cieszące oczy drzewo daje przynoszący w upale ulgę cień, a dobry człowiek wprowadza w swoje otoczenie spokój i harmonię.<sup>4</sup> Ta semantyczna zbieżność, wręcz pokrewieństwo, jest szeroko i na różne sposoby wykorzystywane w biblijnych tekstach. Np. *Ktoś, kto ma upodobanie w Prawie Pana, nad Jego Prawem rozmyśla dniem i nocą, Jest on jak drzewo zasadzone nad płynącą wodą, / które wydaje owoc w swoim czasie, / a liście jego nie więdną: / co uczyni, pomyślnie wypada.* [Ps 1,2-3]; *Widziałem, jak występny się pysznił / i rozpieął się jak cedr zielony.* [Ps 37,35]; *Sprawiedliwy zakwitnie jak palma, / rozrośnie się jak cedr na Libanie.* [Ps 92,13]; *Błogostawiony mąż, który pokłada ufność w Panu, / i Pan jest jego nadzieją, / Jest on podobny do drzewa zasadzonego nad wodą, / co swe korzenie puszcza ku strumieniowi; / nie obawia się, skoro przyjdzie upał, bo utrzyma zielone liście; / także w roku posuchy nie doznaje niepokoju / i nie przestaje wydawać owoców.* [Jr 17,7-8]; *O jak piękna jesteś, jakże wdzięczna, / umiłowana, pełna rozkoszy! / Postać twoja wysmukła jak palma, / a piersi twe jak grona winne. / Rzekłem: wespnę się na palmę, / pochwyć gałązki jej owocem brzemienne. / Tak! Piersi twe niech mi będą jako grona winne, / a tchnienie twe jak zapach jabłek.* [Pnp 7,7-9];

Zarówno drzewa, jak i ludzie mają uczucia. Przypisana jest im przede wszystkim radość, nadzieja i rozpacz: *Niech się cieszy niebo i ziemia raduje; / niech szumi morze i to, co je napętnia; / niech się weselą pola i wszystko, co jest na nich, / niech się także radują wszystkie drzewa leśne / przed obliczem Pana, bo nadchodzi, / bo nadchodzi, aby sądzić ziemię. / On będzie sądził świat sprawiedliwie, / z wiernością swą - narody.* [Ps 96,12-13]; *Drzewo ma jeszcze nadzieję, / bo ścięte, na nowo wyrasta, / świeży pęd nie obumrze.* [Hi 14,7]; *Ja zaś jak oliwka, co kwitnie w domu Bożym, / zaufam na wieki łaskawości Boga.* [Ps 52,10]; *Rozpaczaj, cyprysie, że cedr upadł, / że to, co najpiękniejsze, uległo zagładzie. / Jęczcie, dęby Baszanu, / że las dziewiczy zwalony na ziemię.* [Za 11,2 ]

Święty Leśnik mówi o wybranym przez siebie narodzie: *Drzewo polne wyda swój owoc, a ziemia wyda swój plon. Będą oni żyli bezpiecznie w swym kraju i poznają, że Ja jestem Pan* [Ez 34,27]; *Tak mówi Pan Bóg: / Ja także wezmę wierzchołek z wysokiego cedru / i zasadzę, / z najwyższych jego pędów ułamię gałązkę / i zasadzę ją na górze wyniosłej i wysokiej. / Na wysokiej górze izraelskiej ją zasadzę. / Ona wypuści gałązki i wyda owoc / i stanie się cedrem wspaniałym. / Wszystkie ptactwo pod nim zamieszka, / wszystkie istoty skrzydlate zamieszkają w cieniu jego gałęzi. / I wszystkie drzewa polne poznają, / że Ja jestem Pan, / który poniża drzewo wysokie, / który drzewo niskie wywyższa, / który sprawia, że drzewo zielone usycha, / który zieloność daje drzewu suchemu. / Ja, Pan, rzekłem i to uczynię".* [Ez 17,22-24]; *Wyrwałeś winorośl z Egiptu, / wygnałeś pogan, a ją zasadziłeś. / Grunt dla niej przygotowałeś, / a ona zapuściła korzenie / i napętniła ziemię. / Góry okryły się jej cieniem, / a cedry Boże jej gałęzmi. / Swe latorośle rozpostarła aż do Morza, / a swoje pędy aż do Rzeki.* [Ps 80,9-12] Winoroślą ostatniego przykładu jest oczywiście Izrael.

<sup>4</sup> Nawiasem mówiąc piękno, dobro i uszczęśliwianie w hebrajszczyźnie biblijnej wyrażane są jednym rdzeniem YTB, od którego wywodzi się formacja *to* używana m.in. jako całościowa pochwała stworzonego przez Boga świata.

Zasadzenie, przesadzenie, pielęgnacja drzewa to czynności chwalebne, przypisywane samemu Stwórcy: *Na pustyni zasadzę cedry, / akacje, mirty i oliwki; / rozkrzewię na pustkowiu cyprysy, / wiązy i bukszpan obok siebie. / Ażeby widzieli i poznali, / rozważyli i pojęli [wszyscy], / że ręka Pańska to uczyniła, / że Święty Izraela tego dokonał.* [Iz 41,19-20].

Człowiek zaś mówi z dumą: *Dokonałem wielkich dzieł: / zbudowałem sobie domy, / zasadziłem sobie winnice, / założyłem ogrody i parki / i nasadziłem w nich wszelkich drzew owocowych. / Urządziłem sobie zbiorniki na wodę, / by nią nawadniać gaj bogaty w drzewa.* [Koh 2,4-6] *Zasadzenie winnicy budzi szacunek, a nawet zwalnia w porze zbiorów ze służby wojskowej: Kto z was zasadził winnicę, a nie zebrał jej owoców, niech wraca do domu, bo mógłby zginąć na wojnie, a kto inny by zebrał jej owoce.* [Powt. 20,6] *Wycięcie drzewa, pożar lasu, brak owocowania – wszystko to jest na ogół obrazem zniszczenia, nieszczęścia, zasłużonej bądź nie klęski lub kary: Jezeli /.../ nie będziecie Mnie słuchać, będę w dalszym ciągu karał was siedem razy więcej za wasze grzechy. /.../ Na próżno będziecie się wysilać – wasza ziemia nie wyda żadnego plonu, a drzewo na ziemi nie da owoców.* [Kpł 26,18-20]; *Uschła winna latorośl / i zwiędło drzewo figowe, / drzewo granatowe i palma daktylowa, i jabłoń – / wszystkie drzewa polne uschły. / I zniknęła radość spośród synów ludzkich.* [Jl 1,12]; *Powiedz lasowi południa: Słuchaj słowa Pańskiego! Tak mówi Pan Bóg: Oto podłożę pod ciebie ogień, który strawi każde zielone i każde suche drzewo. Gorejący ten płomień będzie nieugaszony i spłoną w nim wszystkie istoty począwszy od południa aż do północy.* [Ez 21,3]

Drzewo, „krzak gorejący” jest miejscem teofanii: Bóg ukazuje się Mojżeszowi na górze Horeb i wyjawia mu swe niezgłębione, niewymawialne imię – tetragram YHWH. Zwraca uwagę zaciekawienie Mojżesza samym zjawiskiem płonącej (zapewne samozapaleniu uległy olejki eteryczne) rośliny: *Gdy Mojżesz pasał owce swego teścia, Jetry, kapłana Madianitów, zaprowadził [pewnego razu] owce w głąb pustyni i przyszedł do góry Bożej Horeb. Wtedy ukazał mu się Anioł Pański w płomieniu ognia, ze środka krzewu. [Mojżesz] widział, jak krzew płonął ogniem, a nie spłonął od niego. Wtedy Mojżesz powiedział do siebie: „Podejdę, żeby się przyjrzeć temu niezwykłemu zjawisku. Dlaczego krzew się nie spala?”* [Rdz 3,1-6]

Drzewa przynoszą też człowiekowi realny pożytek w jego codziennym życiu. Ich owoce są jadalne i zdrowe; *I rzekł Bóg: „Oto wam daję wszelką roślinę przynoszącą ziarno po całej ziemi i wszelkie drzewo, którego owoc ma w sobie nasienie: dla was będą one pokarmem.* [Rodz 1,29]. Z moszczu winogron [Pierwszą winnicę zasadził Noe] wyrabia się popularne na Wschodzie wino gronowe, z oliwek tłoczy się oliwę. Wymieniane są w Biblii przede wszystkim: jabłoń, granatowiec, oliwka, winorośl, a ponadto: cyprys, cedr, jałowiec, dąb, sosna, wierzba i tamaryszek. Drewno ostatnich gatunków służy na opał, do wyrobu drobnych sprzętów i mebli. Bez niego niemożliwe byłoby uprawianie kultu, z drewna układa się bowiem stosy ofiarne. Kananejczycy rzeźbili w drewnie wizerunki swoich bogów, co było częstym przedmiotem drwin Izraelitów. Szlachetne gatunki (wymieniane są cedry, cyprysy, sandałowce, drewno akacjowe) były materiałem, którym wyłożono przybytek Pański, sporządzono cheruby zdobiące Arkę Przymierza i obłożono ściany Świątyni Salomona. Ze smołowanego drewna żywicznego została zbudowana arka Noego. Drewniane były okręty floty Salomona. Biblia mówi

też o uzdatnianiu wody przez wrzucenie do niej drzewa: *Mojżesz polecił Izraelitom wyruszyć od Morza Czerwonego, i szli w kierunku pustyni Szur. Szli trzy dni przez pustynię, a nie znaleźli wody I przybyli potem do miejscowości Mara, i nie mogli pić wód, gdyż były gorzkie; przeto nadano temu miejscu nazwę Mara. Szemrał lud przeciw Mojżeszowi i mówił: „Cóż będziemy pili?” Mojżesz wołał do Pana, a Pan wskazał mu drewno. Wrzucił on je do wody, i stały się wody słodkie. [Wj15,22-24] Zniszczenie drzew należy do jednej z plag egipskich: *I spadł grad na całą ziemię egipską, na wszystko, co było na polu. Grad zniszczył ludzi, zwierzęta i wszelką trawę polną oraz złamał każde drzewo na polu. [Wj 9,25]; Rąbanie drewna należy do najpodlejszych obowiązków najniżej postawionych sług - najczęściej niewolników: *Stoicie dzisiaj wszyscy przed obliczem Pana, Boga waszego!.../każdy Izraelita /.../ i obcy, który przebywa w twoim obozie, poczawszy od tego, który ścina drzewo, do tego, który czerpie wodę. [Powt 29,9-10]; Upokarzająca czynność rąbania drewna może być sposobem wykupienia się od śmierci: *Wtedy zapewnili ich [Gibeonitów] książęta, że zostaną przy życiu, ale będą rąbać drzewo i nosić wodę dla całej społeczności. [Joz 9,21].****

Wzrost i owocowanie drzewa są synonimem naturalnego porządku, szczęścia, pokoju, dostatku, zdrowia<sup>5</sup>, długowieczności, żywotności i energii: *Drzewo polne wyda swój owoc, a ziemia wyda swój plon. Będą oni żyli bezpiecznie w swym kraju i poznają, że Ja jestem Pan, gdy skruszę kłody ich jarzma i wyrwę ich z ręki tych, którzy ich ujarzmiają. [Ez 34,27]; /.../ dam wam deszcz w swoim czasie, ziemia będzie przynosić plony, drzewo polne wyda owoc, młocka przeciągnie się u was aż do winobrania, winobranie aż do siewu, będziecie jedli chleb do sytości, będziecie mieszkali bezpiecznie w swoim kraju. [Kpł 26,4-5]; Nie lekajcie się, polne zwierzęta, bo zielenią pokryło się pastwisko na stepie, / bo drzewa [znów] rodzą owoce, drzewo figowe i krzew winny plon przynoszą. [Jl 2,22]; Drzewa Pana mają wody do syta, / cedry Libanu, które zasadził. / Tam ptaactwo zakłada gniazda, / na cyprysach są domy bocianów. [Ps 104,16-17]*

Drzewo jest królem wśród roślin.<sup>6</sup> Nic zatem dziwnego, że uosabia majestat i piękno, sprawiedliwość i poczucie bezpieczeństwa. *Drzewo polne wyda swój owoc, a ziemia wyda swój plon. Będą oni żyli bezpiecznie w swym kraju i poznają, że Ja jestem Pan, gdy skruszę kłody ich jarzma i wyrwę ich z ręki tych, którzy*

<sup>5</sup> W polszczyźnie i in. językach słowiańskich zdrowie i drzewo są ze sobą wręcz spokrewnione etymologicznie. Podobnie z długowiecznością, por. archaizm *drzewiej*.

<sup>6</sup> Przekorną baśń – przypowieść o tym, jak same drzewa: figa, oliwka i winorośl wybierały sobie króla zamieszka Księga Sędziów: *Postępujcie mnie, możni Sychem, / a Bóg usłyszy was także. /8 Zebrały się drzewa, aby namaścić króla nad sobą. / Rzekły do oliwki: „Króluj nad nami!” /9 Odpowiedziała im oliwka: „Czyż mam się wyrzec mojej oliwy, / która służy czci bogów i ludzi, / aby pójść i kołysać się ponad drzewami?” /10 Z kolei zwróciły się drzewa do drzewa figowego: / „Chodź ty i króluj nad nami!” /11 Odpowiedziało im drzewo figowe: / “Czyż mam się wyrzec mojej słodyczy / i wybornego mego owocu, / aby pójść i kołysać się ponad drzewami?” /12 Następnie rzekły drzewa do krzewu winnego: / „Chodź ty i króluj nad nami!” /13 Krzew winny im odpowiedział: / „Czyż mam się wyrzec mojego soku, / rozwesalającego bogów i ludzi, / aby pójść i kołysać się ponad drzewami?” /14 Wówczas rzekły wszystkie drzewa do krzewu cierniowego: / „Chodź ty i króluj nad nami!” /15 Odpowiedział krzew cierniowy drzewom: / „Jeśli naprawdę chcecie mnie namaścić na króla, / chodźcie i odpoczywajcie w moim cieniu! / A jeśli nie, niech ogień wyjdzie z krzewu cierniowego i spali cedry libańskie.” [Sędz 9,8-15]*

*ich ujarzmiają. [Ez 34,27]; O tak, z weselem wyjdziecie / i w pokoju was przyprowadzą. / Góry i pagórki przed wami / podniosą radosne okrzyki, / a wszystkie drzewa polne klaskać będą w dłonie. / Zamiast cierni wyrosną cyprysy, / zamiast pokrzyw wyrosną mirty. / I będzie to Panu na chwale, / jako znak wieczysty, niezniszczalny! [Iz 55,12-13]; Błogostawione drzewo, przez które dokonuje się sprawiedliwość [Mdr 14,7]; Chłuba Libanu przyjdzie do ciebie: / razem cyprysy, wiązy i bukszpan, / aby upiększyć moje miejsce święte. / I wstawię miejsce, gdzie stoją me nogi. [Iz 60,13]*

Hieratyczność symbolu drzewa została wykorzystana w proroczej zapowiedzi przyjścia Mesjasza: *I wyrosnie różdżka z pnia Jessego, / wypuści się odrośl z jego korzeni. I spocznie na niej Duch Pański, / duch mądrości i rozumu, / duch rady i męstwa, / duch wiedzy i bojaźni Pańskiej. [Iz 11,1-2]*

Wyniosła i dostojna królewskość drzew sprawia, że doskonale symbolizują władzę absolutną. Przepiękne, pełne poetyckiego wyrazu opisy wyniosłego cedru libańskiego, który jest obrazem Asyrii<sup>7</sup> i drzewa ze snu Nabuchodonozora<sup>8</sup> są jednocześnie dowodem potęgi Boga, który - jedyny - może poskromić ich pychę. *Albowiem dzień Pana Zastępów nadejdzie / przeciw wszystkim pysznym i nadętym / i przeciw wszystkim hardym, by się ukorzyli / przeciw wszystkim cedrom Libanu, / wysoko się wzbijającym, / i przeciw wszystkim dębom Baszanu, [Iz 2,12-13]*

Jak wszystkie uniwersalne symbole, biblijne drzewo także posiada swoją mroczną, nacechowaną negatywnie stronę. Odmienne naznaczone aksjologicznie znaczenia są stosunkowo łatwe do uzasadnienia. Bierze się najprawdopodobniej stąd, że symbolika drzewa będąc dziedzictwem politeistycznych plemion, nie mogła być w pełni zaakceptowana przez rygorystyczny, lecz czuły na wdzięk kultów obcych, monoteizm Izraela. Dokumentowana na kartach Biblii okrutna, na śmierć i życie walka z nimi jest, obok świadectw archeologicznych, nieocenionym źródłem wiedzy o pierwotnych rytuałach religijnych starożytnych plemion semickich zamieszkających w dolinie Kanaan. Wśród opisów kananejskiego „bałwochwalstwa” jak refren powtarza się sformułowanie, że plemiona owe oddawały

<sup>7</sup> *Oto Aszszur jak cedr na Libanie o pięknych konarach i cień rzucających gałęziach, / wysoko wyrosły, / i między chmurami / był jego wierzchołek. / Wody dodały mu wzrostu, / Otchłań go wywyższyła / sprawiając, że ich strumienie płynęły / dokoła miejsca, gdzie był zasadzony, / i swoje potoki kierowały do wszystkich drzew polnych. / Dlatego wielkością swoją prześcignął / wszystkie drzewa polne, / pomnożyły się jego konary, / jego listowie się rozrosło / dzięki obfitości wody / podczas jego wzrastania. / Na jego gałęziach uwiły sobie gniazda / wszystkie ptaki powietrzne, / a pod jego gałęziami mnożyły się / wszelkie zwierzęta polne, / w jego zaś cieniu mieszkaly / liczne narody. / Piękny był w swojej wielkości, / ze swymi długimi konarami, / gdyż korzenie jego nurzały się / w obfitej wodzie. / Nie dorównywały mu cedry w raju Boga, / cyprysy trudno było porównać do jego gałęzi, / platany nie dorównywały jego konarom. / Żadne drzewo w raju Boga / nie dorównywało jego piękności. / Pięknym go uczyniłem obfитоścią jego gałęzi / i zazdrościły mu tego wszystkie drzewa Edenu, / które były w raju Boga. [Ez 31,3 -9]*

<sup>8</sup> *W mojej głowie, na moim łożu, widziałem takie obrazy: / Patrzałem, a oto - / drzewo w środku ziemi, a jego wysokość ogromna. / Drzewo wzrastało potężnie, / wysokością swą nieba sięgało, / widać je było aż po krańce ziemi. / Liście jego były piękne, a owoce obfite, / dawało ono pożywienie wszystkim. / Pod nim szukały cienia zwierzęta łądowe, / na jego gałęziach mieszkaly ptaki powietrzne, / z niego żywiło się wszelkie ciato. / [Dn 4,7-9]*



swym bogom: Baalom i Aszerom cześć przy ołtarzach na wzgórzach i - zapewne sformułowanie to jest przesadne - „pod każdym drzewem zielonym” [Powt 12,2<sup>9</sup>, 1Krl 14,23; 2Krl 16,4; 2Krl 17,10; 2Krn 28,4; Ez 6,13]. Są to drzewa godne potępienia, podobnie, jak *te ręką obrobione - przeklęte: i ono, i jego twórca! / On, że je wykonał, ono zaś, że choć znikome, dostało miano boga.* [Mdr 14,7]

W początkowym okresie historii Izraela długowieczne drzewa, podobnie jak dzisiaj pomniki, upamiętniały ważne miejsca i zyskiwały nawet imię. Nie sądzę, by - jak to pisze się czasem w opracowaniach - było to dowodem, że „pogański” kult drzew musiał być również udziałem Izraelitów<sup>10</sup>. Tora poświadcza jedynie, że np. Abraham na znak przymierza z Abimelekiem wykopał studnię i */.../ zasadził w Beer-Szebie drzewo tamaryszkowe.* [Rdz 21,33], a Jakub z rodziną powędrował do Betel - Domu Boga i, zbudowawszy ołtarz, zakopał tam, pod drzewem terebintu wszystkie posiadane wizerunki bożków oraz kolczyki (?). */.../ Wtedy to zmarła Debora, piastunka Rebeki, i pochowano ją w pobliżu Betel pod terebintem, który dlatego otrzymał nazwę Terebint Płaczu.* [Rodz 35,4-8] Inne upamiętnione przez drzewa nazwy, to dęby Mamre, gdzie Abrahamowi objawił się Bóg [Rodz 18,1], drzewo granatu koło granicy Gibe'a obok Migron, gdzie Saul przygotowywał się do bitwy [1Krl 14,2] oraz tamaryszek w Jabesz, gdzie zostały pogrzebane prochy Saula i jego synów [1Krl 31,13].

Ponieważ drzewo jest personifikacją samego Boga, obrazem jego twórczych sił, symbolem człowieka - korony stworzenia i najdoskonalszym przedstawicielem przyrody należy mu się w judaizmie szczególna opieka i szacunek. Wyrażają się one poprzez ustanowienie dla drzew specjalnego święta *Rosz HaSzhanah La'Ilanot'* - Nowego Roku Drzew, obchodzonego wczesną wiosną. Coroczny cud odradzania się przyrody zapowiada, szczególnie wyznawcom kabały, cud wskrzeszenia umarłych. Święto to posiada specjalny rytuał obchodów (15 owoców z ziemi Izraela, błogosławieństwa, 4 kielichy wina białego i czerwonego otoczone swą własną symboliką, przepisy kulinarne dotyczące tego akurat dnia, czytania i medytacje nad stosownymi fragmentami Tanachu etc.). W Izraelu sadi się w tym dniu drzewka. Organizowane są liczne spotkania o tematyce ekologicznej. Niektóre z nich, szczególnie w środowiskach sefardyjskich, noszą charakter rytualnej wieczerzy sederowej wzorowanej na paschalnej. Rodzina i zaproszeni goście dyskutują o kondycji całego globu, kraju, lub - przeciwnie - najbliższego środowiska. Podejmowane są rozmaite inicjatywy związane z ochroną przyrody. Toczą się dyskusje na temat obecności myśli ekologicznej w Torze, której wybrane fragmenty interpretowane są w tym duchu. Budzona jest świadomość odpowiedzialności, jaka - z woli Boga - ciąży na człowieku.<sup>11</sup> za ziemię

<sup>9</sup> *Zniszczycie doszczętnie wszystkie miejsca, gdzie narody, których wy pozbawicie dziedzictwa, służyły swoim bogom: na górach wysokich, na wzgórzach i pod każdym drzewem zielonym. Wywróćcie ołtarze, połamiecie ich stele, aszery ich ogniem spalicie, porąbiecie w kawałki posagi ich bogów. Zniweczycie ich imię na tym miejscu.* [Pwt 12,2-3]

<sup>10</sup> Równie dobrze można by to powiedzieć o nas, sadzących drzewa-świadków wyjątkowych wydarzeń, np. dębu zasadzonego 1 lipca 2011r. w Ośrodku Konferencyjno-Rekolekcyjnym Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach dla upamiętnienia beatyfikacji Jana Pawła II. Przypomnę też hasło z lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku: „1000 milionów drzew na Tysiąclecie!”

<sup>11</sup> Chciałabym dodać drobną uwagę do wielokrotnie i przez największych znawców kome-



W XI w. Rabeinu Gerszon (który znany jest głównie z tego, że usankcjonował prawnie zakaz poligamii wśród Żydów aszkenazyjskich) uczył, że w Tu BiSzwat nie wolno pościć, tak samo jak nie wolno pościć w Rosz Haszana.

W XVI w. kabaliści z Cfat rozpoczęli praktykę sederu w Tu BiSzwat - który oparty był na sederze pesachowym, a także czytano hagadę, choć oczywiście jej tekst odbiegał znacznie od treści hagady pesachowej. Wzorem kolacji w Pesach także wypijano cztery kielichy wina, gdzie każdy niósł ze sobą odpowiedni przekaz symboliczny. Podkreślano mistyczny charakter kolejnych owoców, ich głębokie, symboliczne znaczenie.

W XVIII w. w „*Kaf HaChajim*” można przeczytać, że w erew Tu BiSzwat jest zwyczaj, by się więcej uczyć, szczególnie miszny, Zoharu, a także by robić błogostawieństwa nad owocami i je spożywać.

W tym dniu mamy się zastanowić nad wspaniałością i hojnością Boga, który obarza nas pożywieniem, zapewnia drzewom owoce. Nasze serca kierują się ku Ziemi Jisraela, jej bogactw i piękna.

Tradycja jest, aby w tym dniu spożywać owoce - najlepiej pochodzące z Erec Jisrael, a jeśli nie mamy takiej możliwości, to przynajmniej gatunki, z których Erec słynie. Są to figi, daktyle, winogrona, granaty, oliwki.

Nad owocami takimi wypowiada się błogostawieństwo:

**Baruch Ata Haszem Elokeinu melech haolam, borei pri haec.**

*„Błogostawiony jesteś Ty, Haszem, Bóg nasz, Król świata, Stwórco owocu drzewa”.*

Wielu ludzi stara się, aby w tym dniu zjeść taki owoc, którego nie jadło się od bardzo dawna, aby móc wypowiedzieć także błogostawieństwo Szehechejanu:

**Baruch Ata Haszem Elokeinu melech haolam, shehechejanu wekimanu wehigjanu lazman haze.**

*„Błogostawiony jesteś Ty, Haszem, Bóg nasz, Król świata, że dałeś nam dożyć i utrzymywałeś nas i doprowadziłeś nas do tego czasu”*

Istnieje także tradycja, aby w tym dniu sadzić drzewka - szczególnie w Izraelu. Wiele organizacji właśnie w tym dniu organizuje spotkania dotyczące ekologii, świadomości i odpowiedzialności za świat, w którym żyjemy. Niektórzy studiują w tym dniu nauki Tory dotyczące szanowania przyrody, ochrony drzew i środowiska naturalnego (warto poszukać - znajdziemy wiele takich fragmentów!).

Niektórzy organizują wieczorem Seder wzorowany na pesachowym, a zainicjowany przez kabalistów z Cfat - przyjęty szczególnie przez środowiska sefardyjskie.

Wiele środowisk mniej religijnych także organizuje seder - w którym mówi się o rocznym cyklu natury, o ważności przyrody w naszym życiu, o bogactwie natury i naszym obowiązku chronienia jej.

## **2. Przepisy na Tu BiSzwat<sup>14</sup>**

Tu BiSzwat to święto drzew i owoców, które nam te drzewa dają. Tradycja

<sup>14</sup> [http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=tu%20biszwat%20to%20%20C5%9Bwi%20C4%99to%20drzewa%20i%20owoc%20C3%B3w%20C2%20kt%20C3%B3re%20nam%20te%20drzewa%20daj%20C4%85.&source=web&cd=2&sqi=2&ved=0CCkQFjAB&url=http%3A%2F%2Ffold.fzp.net.pl%2Fkuchnia2.html&ei=ZJsmT\\_eKKMbqOcyN6acL&usg=AFQjCNHEKsEPB-bnB45XszXXDlqAX\\_arkOA](http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=tu%20biszwat%20to%20%20C5%9Bwi%20C4%99to%20drzewa%20i%20owoc%20C3%B3w%20C2%20kt%20C3%B3re%20nam%20te%20drzewa%20daj%20C4%85.&source=web&cd=2&sqi=2&ved=0CCkQFjAB&url=http%3A%2F%2Ffold.fzp.net.pl%2Fkuchnia2.html&ei=ZJsmT_eKKMbqOcyN6acL&usg=AFQjCNHEKsEPB-bnB45XszXXDlqAX_arkOA)

jest, iż podczas deseru kosztujemy właśnie te owoce, ale nie należy ich jeść wyłącznie w formie naturalnej, możemy spożywać także inne posiłki zawierające dary drzew.

#### **Chrupiące kulki orzechowe**

- ❑ 1 szklanka margaryny, 2 szklanki mąki, 1 szklanka orzechów włoskich grubo zmielonych, 1 łyżeczka wanilii, 1 łyżka cukru, cukier-puder.
- ❑ Wymieszać razem margarynę, mąkę, orzechy, wanilie i cukier. Zrobić z tej masy małe kulki i piec w temperaturze 160 stopni przez 20 minut albo jak będą złotobrazowe. Wyjąć z pieca i jeszcze gorące obtoczyć w cukrze-pudrze. Wychodzi około 50 ciasteczek.

#### **Zabaione z miodem**

- ❑ 12 dojrzałych fig, 2 łyżki płynnego miodu, 6 żółtek, 12 dag cukru pudru, 150 ml słodkiego białego wina.
- ❑ Figi umyć, przekroić na cztery części, przełożyć do salaterki, polać miodem i delikatnie wymieszać. Żółtka lekko trzeć z cukrem, dodać 1 łyżkę wody i ubijać na parze około 1 min. Wlać wino i ubijać jeszcze 3 min, aż powstanie puszysta masa. Figi podawać polane masą z żółtek. Zamiast wina może być piwo.

#### **Figi w sosie karmelowym**

- ❑ 12 małych dojrzałych fig, 15 dag cukru pudru, 1 łyżka soku z cytryny, 1 kawałek kory cynamonu, 2 goździki, szczypta imbiru i kardamonu, do przybrania: ziarna owocu granatu.
- ❑ Figi optukać i naciąć na krzyż. Cukier puder wymieszać z sokiem z cytryny, przyprawami oraz 2 łyżkami wody i gotować na małym ogniu 5 min. Włożyć figi, wymieszać, dusić 8 min, przełożyć na talerzyki, a syrop gotować do chwili, aż się skarmelizuje. Podawać polane sosem karmelowym, z lodami karmelowymi lub figowymi posypanymi ziarnami granatu.

#### **Piersi kurczaka z owocem granatu**

- ❑ Piersi kurczaka, cebula, kapusta pekińska, owoc granatu, sos sojowy, ryż.
- ❑ Mięso zostawiamy na pewien czas w zalewie. Podpiekamy cebulę, dodajemy mięso, potem pokrojoną kapustę pekińską. Gdy całość się udusi, przyprawiamy sosem sojowym, lub czym kto lubi. Po ugotowaniu dodajemy kulki z owocu granatu. Serwujemy z ryżem.

#### **Kurczak z suszonymi owocami**

- ❑ 1,5 kg kurczaka, 12 suszonych śliwek, 12 świeżych daktyli, 6 suszonych fig, 2 cebule, 12 g obranych migdałów, 75 g rodzynek, trochę cynamonu i szafranu, 100 g masła, sól, pieprz.
- ❑ Śliwki i figi umyć, zalać gorącą wodą i odstawić na 4 godziny. Kurczaka optukać, pokroić na kawałki. Cebulę pokroić, podsmażyć na maśle. Dodać kurczaka, szafran, cynamon, pieprz i sól. Zalać wodą i dusić pod przykryciem. Po godzinie dodać pokrojoną drugą cebulę, daktyle, rodzynki, figi i śliwki wraz z wodą z moczenia. Dusić 25 minut. Migdały podprażyć na suchej patelni. Kurczaka z sosem i owocami przełożyć do miski i posypać na koniec migdałami.

#### **Sos rodzynekowy**

- ❑ 3/4 szklanki rodzynek, 1 szklanka wrzątku, 1/5 szklanki miodu, 1 łyżka soku z cytryny, 1 łyżka masła, 1 łyżka maki ziemniaczanej, woda, sól do smaku.



- ❑ W rondlu wymieszać rodzyнки, wrzątek, miód i sok z cytryny. Gotować pod przykryciem około 15 min. Dodać masło – zamieszać. Mąkę ziemniaczaną wymieszać z solą i wodą, dodać do rodzynek, wymieszać i na małym ogniu gotować 10 min (stale mieszając). Podawać do słodkich zapiekanek i ciast.

#### **Pomarańczowe bułeczki**

- ❑ 2 jajka, pół szklanki soku pomarańczowego, 4 łyżki roztopionej margaryny, półtora szklanki przesianej mąki, pół szklanki cukru, 2 łyżeczki proszku do pieczenia, pół łyżeczki soli, 12 łyżeczek miodu, plasterki pomarańczy.
- ❑ Ubić jajka, dodać sok pomarańczowy i margarynę. Dodać mąkę, cukier, proszek i sól. Dobrze wymieszać. Na dnie każdej foremki położyć łyżeczkę miodu i jeden plasterek pomarańczy. Zalać ciastem. Piec około 30 minut w temperaturze 180 stopni. Przewrócić foremkę, wyjąć bułeczkę i podawać z plasterkiem pomarańczy na górze.

#### **3. Tu Bi-Szwat oznacza „15 dzień miesiąca szwat”.<sup>15</sup>**

Tu - wyraża liczbę 15 w hebrajskim. 15 dzień miesiąca szwat jest Nowym Rokiem Drzew (Rosz Ha-Szana lailanot).

Pochodzenie święta wywodzi się z zapisanych w Torze reguł dotyczących składania w Świątyni ofiar z owoców młodych drzew.

W Księdze Kapańskiej czytamy: „Gdy przyjdziecie do ziemi [Izraela] i będziecie sadzić wszelkie drzewo [rodzące] jadalny owoc, będzie wam ten owoc wzbroniony. Przez trzy lata będzie wam wzbroniony i jedzony nie będzie. A w czwartym roku wszelki jego owoc będzie święty, na chwagę Boga. A w piątym roku możecie jeść jego owoc” (19: 23-25). Ponieważ, aby przestrzegać tego prawa i wiedzieć dokładnie, kiedy trzeba przynieść owoce do Świątyni, a kiedy można je już zjadać samemu, byłoby konieczne zapamiętanie daty zaszczepienia każdego drzewa osobno, ustalone zostały zbiorowe „urodziny” wszystkich drzew na 15 dzień miesiąca szwat.

Po zburzeniu Świątyni praktyczne zastosowanie "urodzin" drzew przestało funkcjonować i dzień ten przekształcił się w święto o pomniejszym znaczeniu, podczas którego - wspólnie - sadzi się w Izraelu drzewa i w niektórych domach odbywa się uroczysta kolacja sederowa (przypominająca seder podczas święta Pesach), której zasady i przebieg zostały ustalone przez przez mistyczny nurt judaizmu w wieku XVI.

Mamy więc - podobnie jak w czasie święta Pesach - cztery kielichy wina, odczytywane są wersety dotyczące roślin w Izraelu, odbywa się błogosławienie wina i owoców i ich jedzenie.

Istnieje wiele wariantów przebiegu tej kolacji przy zapalonych świecach.

Wspólne elementy to wino (białe i czerwone) i różne owoce:

Pierwszy kielich wina - wino wyłącznie białe (symbolizuje zimę).

Drugi kielich - 2/3 białego i 1/3 czerwonego (symbolizuje nadchodzącą wiosnę) ( istnieje także zwyczaj dodawania nie 1/3, ale tylko kropli wina czerwonego).

<sup>15</sup> [http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=tu%20-%20wyr%C5%BCa%20liczb%C4%99%2015%20w%20hebrajskim.%2015%20dzie%C5%84%20miesi%C4%85ca%20szwat%20jest%20nowym%20rokiem%20drzew%20\(rosz%20ha-szana%20lailanot\).%20&source=web&cd=1&ved=OCCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fthe614thcs.com%2F40.711.0.0.1.0.phtml&ei=65kmT6nyFoyD-wbnv\\_jeCA&usg=AFQjCNHMtswru4CZvl-CAmwm2sPy1LOqtMw](http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=tu%20-%20wyr%C5%BCa%20liczb%C4%99%2015%20w%20hebrajskim.%2015%20dzie%C5%84%20miesi%C4%85ca%20szwat%20jest%20nowym%20rokiem%20drzew%20(rosz%20ha-szana%20lailanot).%20&source=web&cd=1&ved=OCCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fthe614thcs.com%2F40.711.0.0.1.0.phtml&ei=65kmT6nyFoyD-wbnv_jeCA&usg=AFQjCNHMtswru4CZvl-CAmwm2sPy1LOqtMw)

Trzeci kielich - 1/3 białego i 2/3 czerwonego (symbolizuje rozkwitającą wiosnę)

Czwarty - wyłącznie wino czerwone (oczywiście symbol lata)  
(Wino pochodzące z Izraela nie jest konieczne)

Błogostawieństwa przed wypiciem każdego kielicha wina:

Błogostawiony jesteś Ty, Haszem, Król Świata, Stwórca owocu winorośli.

[Baruch Ata Haszem, Eloheinu, melech haolam, bore pri hagafen]

I przed zjedzeniem owocu:

Błogostawiony jesteś Ty, Haszem, Król Świata, Stwórca owocu drzewa.

[Baruch Ata Haszem, Eloheinu, melech haolam, bore pri haec]

Natomiast gdy będziemy jedli produkty roślinne, które nie są owocami drzew, błogostawieństwo brzmi:

Błogostawiony jesteś Ty, Haszem, Król Świata, Stwórca różnych rodzajów pożywienia (gdy przygotowane z mąki) / owocu ziemi (gdy inne produkty roślinne).

[Baruch Ata Haszem, Eloheinu, melech haolam, bore minej mzonot]

Istnieje wiele opinii w sprawie owoców, jakie powinno się jeść podczas kolacji. Najbardziej powszechny zestaw to oliwki, daktyle, winogrona, figi, granaty, jabłka, orzechy włoskie, tzw. chleb świętojański (karob czyli bukser), gruszki, wiśnie, nasiona słonecznika i fistaszki. Wersja skromniejsza, ale zgodna z Księgą Powtórzonego Prawa, zawiera charakterystyczne produkty rolnicze Izraela: „pszenicę, jęczmień, winogrona, figi, granaty, oliwki i miód” (8:8) („pięć owoców i dwa zboża Izraela”).

Oczywiście winogrona można zastąpić rodzynkami, a zboża pojawiają się na stole w formie np. ciasta.

Wersja kabalistyczna jest znacznie bogatsza: zawiera albo 15 owoców, aby ich liczba odpowiadała dacie (15 dzień szwat), albo 30, bo wtedy dziesięć odpowiada liczbie sefirot w każdym z trzech światów: stworzenia, ukształtowania i działania (3x10=30).

#### 4. Tu Bi-Szwat<sup>16</sup>

Nadchodzące święto Tu Bi-Szwat, 15 dnia miesiąca Szwat, jest najdziwniejszym świętem żydowskiego roku. Dziwnym - ponieważ trudno sprecyzować, o co w nim tak naprawdę chodzi. Ani Tora ani Talmud nie wspominają nic na temat obchodzenia tego dnia. Nie istnieją żadne przykazania związane z Tu Bi-Szwat, podobnie nie ma żadnych specjalnych modlitw obecnych w liturgii. Jedyne sprawy, jakie znaleźć możemy odnośnie Tu Bi-Szwat - nie licząc bardziej współczesnych praktyk sadzenia drzew i jedzenia owoców typowych dla ziemi Izraela - dotyczą rzeczy, jakich nie powinniśmy robić. W grę wchodzi nie recytowanie specjalnych prośb w naszych modlitwach, nie wychwalanie zmarłej osoby i nie poszczenie - wszystkie trzy w związku z radosną naturą święta. Wiec, jeśli Tu Bi-Szwat nie jest świętem - to, czym jest?

Tu Bi-Szwat zaznacza początek nowego roku dla drzew. Celem tego nowego roku dla drzew jest skalkulowanie wieku drzew dla dziesięciny. Tora zaznacza, że

<sup>16</sup> <http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=rapaport%20tu%20bi-szwat&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.shavei.org%2Fshvwp%2Fwp-content%2Fuploads%2F2010%2F11%2FKorzenie-no.12-Luty-09.pdf&ei=7ZcmT56BLc-fOpu80KoI&usq=AFQjCNFI8Hb1NDNHlxVNxlGr8valX61IFQ>

owoce z drzew, które rosną na ziemi Izraela nie mogą być spożyte w ciągu trzech pierwszych lat dawania owoców; owoce z czwartego roku są dla B-ga, dopiero w następnym roku owoce mogą być jedzone. Wiek każdego drzewa ustala się w Tu Bi-Szawat, niezależnie od tego, w którym momencie w roku drzewo zostało zasadzone.

Na czym polega jednak ludzki aspekt tego święta, taki, który moglibyśmy obchodzić?

Tora mówi: „Gdy będziesz oblegał miasto przez długi czas, aby je zawojsować i zdobyć, nie niszc drzew jego, podnosząc na nie siekiere; ponieważ z nich jeść możesz, nie ścinaj ich; bo czyż człowiekiem drzewo polne, aby uległo twojemu oblężeniu? Tylko takie drzewo, o którym wiesz, że nie jest drzewem pożywiającym - takie niszczy i ścinać możesz, aby budować zasieki przeciw miastu, wiodącemu z tobą wojnę, dopóki nie ulegnie.” (Dwarim 20:19-20)

Decydującą częścią tego cytatu jest „ki ha-adam etz ha-sade”, wyjaśnione przez Rasziego jako pytanie działające wstecz: „czyż człowiekiem drzewo polne, (że zastępuje na to, by przeciw niemu również była toczone wojna)?”.

Ibn Ezra odrzuca to wyjaśnienie, przekonując, że wers ten według Rasziego nie ma większego sensu. Czy drzewa, które nie produkują owoców są bardziej zdolne do ucieczki (lub ataku na ludzi) niż drzewa przynoszące owoce? Jak więc można wyjaśnić to, że Tora pozwala na to by ścinać na zasieki drzewa nieowocowe, podczas gdy musimy pozostawić w spokoju drzewa owocowe? Ibn Ezra zmienia znaczenie tego wersu odczytując go w ten sposób: „nie powinieneś go ścinać, ponieważ drzewo jest jak człowiek” t.j. drzewo polne jest jak życie człowieka? W przeciwieństwie do Rasziego, upodobniającego człowieka do drzewa, Ibn Ezra proponuje bardziej praktyczne podejście. Dlaczego zabronione mamy ścinanie owocowych drzew? Ponieważ drzewa owocowe zapewniając nam owoce, których potrzebujemy do życia.

Również halacha skupia swe zainteresowanie praktycznym czytaniem tego wersu. Na podstawie tego wersu rabini rozwinęli zakaz bezmyślnego niszczenia drzew do bardziej ogólnego zakazu przeciwko marnowaniu rzeczy, znanego jako „bal taszlit” - „nie niszc”. Zgodnie z Rambamem (Maimonides), Misznei Tora, Prawa Królów 6:10: *To jest prawo odnoszące się nie tylko do drzew, ale do kogokolwiek, kto zbije naczynie, podrze ubranie, zniszczy budynek, zatrzyma młyn czy zmarnuje jedzenie - wszystko to jest łamie zakaz „nie niszc”.*

Talmud (traktat Taanit, folio 7a), z drugiej strony, przynosi nam piękną metaforę: Rabi Jochanan powiedział: „Jakie jest znaczenie wersu „czyż człowiekiem drzewo polne? Czy więc człowiek jest polnym drzewem? Jako, że napisane jest: „ponieważ jeść z nich możesz, nie ścinaj ich” a potem napisane jest „tylko takie drzewo, o którym wiesz, że nie jest drzewem pożywiającym - takie niszczyć i ścinać możesz”, jasne jest, że pewne drzewa mogą być ścinane a inne nie. Jak możemy to rozumieć? Jeśli uczyony jest porządny możesz wtedy „jeść z niego” i nie ścinać go; jeśli jednak nie jest „zniszcz go i zetnij”.

Owo wyrażenie: „zetnij go” jest niepokojące. Prawda jest, że Tosafot, jeden ze średniowiecznych komentatorów, wyjaśnia „zetnij go” jako „idź i ucź się z innym nauczycielem” jednak ostry język Gemary skupiający się na „nieporządnym” uczonym w Torze wciąż zadziwia. Dlaczego Gemara ośmiela się użyć takiego języka jak „zniszcz” nie porządnego uczonego Tory?

Aby zrozumieć ostrość języka zajrzyjmy do słynnego midrasza w Wajikra

Raba (1:15). Sefer Wajikra otwiera się wołaniem Moszego przez B-ga z Namiotu Spotkań. Midrasz zauważa, że Mosze nie wszedł do nowo konstruowanego Miskanu do czasu, kiedy B-g go do niego nie zawołał. Midrasz interpretuje zachowanie Moszego jako przykład na to, jak wybitny uczony w Torze musi przejawiać najwyższe standardy dobrych manier i przyzwoitości. Jeśli uczony Tory nie zachowuje się odpowiednio, kontynuuje Midrasz, „padlina jest lepsza niż on”. Pownownie tutaj: ostry język. Czy kiedykolwiek spodziewałbyś się nazwania uczonego w Torze padliną? Jeśli nie - dlaczego zrobił to Midrasz?

W tym miejscu chce odwołać się do pięknego wyjaśnienia „Einei Shmuel”. Padlina jest rytualnie nieczysta, ale może pozbyć się swej rytualnej nieczystości i stać się rytualnie czysta, kiedy jej mięso zepsuje się do takiego stopnia, w którym nie jest już dłużej uważana za „mięso”. W przeciwieństwie do padliny, uczony bez manier nie może - w większości przypadków - stać się czysty po tym jak stał się nieczysty. Jego wiedza daje mu pewien stopień nadmiernej pewności siebie, która bardzo utrudnia introspekcje i samo-krytycyzm. Taka osoba nie ma większych szans na poprawę i nawet padlina jest lepsza od niego.

Możemy teraz wrócić do naszego początkowego tematu i zrozumieć ważność Tu Bi-Szwať. Zrozumieć to, że robimy małą przerwę w naszym bardzo zajęтым życiu by docenić naturę z jej drzewami, kwiatami i owocami. Jest to niezwykle ważne. Obcując z naturą człowiek czuje swoja małość. Kiedy czuje swoja małość, traci część ze swojej arogancji i nabywa nieco pokory. Bez tej pokory wszystko było by stracone. Ponieważ bez pokory, która prowadzi do dobrych manier nawet uczony w Torze nie jest więcej wart jak padlina. Co więc, jeśli uznam, że nie jestem nawet uczonym w Torze?

Wesołego Tu BiSzwať!

**Yitzchak Rapaport**

## Literatura

- Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu.  
Briks P., 2000. Podręczny słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu. Warszawa, „Vacatio”.
- Encyklopedia Biblijna 1999. Red. Paul J. Achtemeier. Warszawa, „Vacatio”.
- Flis J. 1991. Konkordancja biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu Biblii Tysiąclecia. Warszawa. Fundacja Misyjna Świeckich.
- Forster D. 1990. OSB, Świat symboliki chrześcijańskiej. Warszawa, PAX.
- Gesenius W. 1883. Hebräisches und Chaldäisches Handwörterbuch über das Alte Testament. Leipzig. Verlag von. C. W. Vogel.
- Harré R., Brockmeier J., Mühlhäusler P. 1999. Greenspeak. A study of Environmental Discourse, London - New Dehli.
- Jelito J. 1927. Drzewo rajske. W: Przegląd Teologiczny 8: 394-405.
- Kohler L., Baumgartner W., Stamm J. 2001. Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu. T.1-2. Warszawa, „Vacatio”.
- Lisowsky G. 1958. Konkordans zum Hebräischen Alten Testament. Stuttgart. Deutsche Bibelgesellschaft.
- Muhlhasler P. 2003. Language of Environment, Environment of Language. A course in Eco-linguistics, London.
- Ouaknin M.-C. 2006. Tajemnice kabały. Warszawa. Cyklady.
- Pick J. 1998. W świecie Biblii. Flora. Niemi świadkowie chwały Boga. Leksykon roślin w Biblii. Pelplin. Bernardinum.
- Rapaport Yitzchak : [Studia i Materiały CEPL w Rogowie](http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=rapaport%20tu%20bi-szwať&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.shavei.org%2Fshwp%2Fwp-content%2Fuploads%2F2010%2F11%2FKorzenie-no.12-Luty-</a></p></div><div data-bbox=)



09.pdf&ei=7ZcmT56BLc-fOpu80KoI&usq=AFQjCNFI8Hb1NDNHlxVNxlGr8valX61IFQ (dostęp: 30.01.2012).

Ryken E., Wilhoit J. C. 1998. *Temper Longan III, Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym.* Warszawa, „Vacatio”.

Słownik wiedzy biblijnej 1999. Red. nauk.: Bruce M. Metzger, Michael D. Coogan. Warszawa, „Vacatio”.

Steciąg M., *Ekologia lingwistyczna, czyli krytyczny nurt w ekolingwistyce* [ined.].

Tora 2001. *Księga Pierwsza Bereszit.* Red. Sacha Pecaric. Kraków. Fundacja Ronald S. Laudera.

Wysoczański W. 1999. *Ekologia języka jako dyscyplina heterogenicznego opisu języka.* Bulletin de la Société Polonaise de Linguistique, fasc. LV, 1999 ISSN 0032-3802 [<http://www.mimuw.edu.pl/polszczyzna/PTJ/b-WUW/55/03-wysocz.pdf>].

## DENDROLOGIA BIBLICA. STUDIUM EKOLINGWISTYCZNE

**Streszczenie:** W judaizmie umiejętność mówienia o drzewach jest znamieniem mądrości. Sam Bóg bowiem przedstawiany jest jako kabalistyczne Wielkie Drzewo, a otoczone szczególną estymą drzewa mają, tak jak ludzie, swój Nowy Rok, uroczystości do dziś obchodzone wśród Żydów. Biblia mówi o Bogu, jako o Wielkim Ogrodniku, zdolnym do zakładania ogrodów, sadzenia, opiekowania się, przesażdzania i szczepienia drzew. Symbol drzewa stosowany jest także do narodu wybranego oraz do każdego człowieka. Drzewo jest bardzo pojemną figurą, a oznacza m.in. z jednej strony: porządek naturalny, szczęście, zdrowie i dostatek, z drugiej: mądrość, sprawiedliwość, pamięć, umiejętność współżycia. Buduje również tropiczny obraz mocy i majestatu, lecz także godnej potępienia pychy. Przypisywane mu wartości pozytywne zdecydowanie górują nad negatywnymi, wśród których mieści się kanaanejski, a więc z punktu widzenia judaizmu - przeklęty, politeistyczny kult drzew.

**Słowa kluczowe:** judaizm, biblia, drzewo, symbol drzewa

## DENDROLOGY BIBLICA. ECOLINGUISTIC STUDY. Abstract:

In Judaism, the ability to talk about trees is a sign of wisdom. Indeed, God himself is presented as a cabbalistic Great Tree, and given a special esteem, trees have, just like people, their New Year's Day, today officially celebrated among the Jews. The Bible speaks of God as the Great Gardener, able to set up gardens, planting, caring, transplanting and grafting trees. The tree symbol is also used for the chosen nation, and for every person. The tree is very capacious figure, and means on one side the natural order, happiness, health and prosperity, on the other: wisdom, justice, memory, ability to co-live. It also builds trophic image of power and majesty, but also perverted pride. The positive values attributed to trees far dominate the negative ones, among which is the Canaan, and so from the standpoint of Judaism - cursed, polytheistic worship of trees.

**Keywords:** Judaism, bible, tree, tree worship

Prof. dr hab. Kamilla Termińska  
Uniwersytet Śląski  
terminska@wp.pl